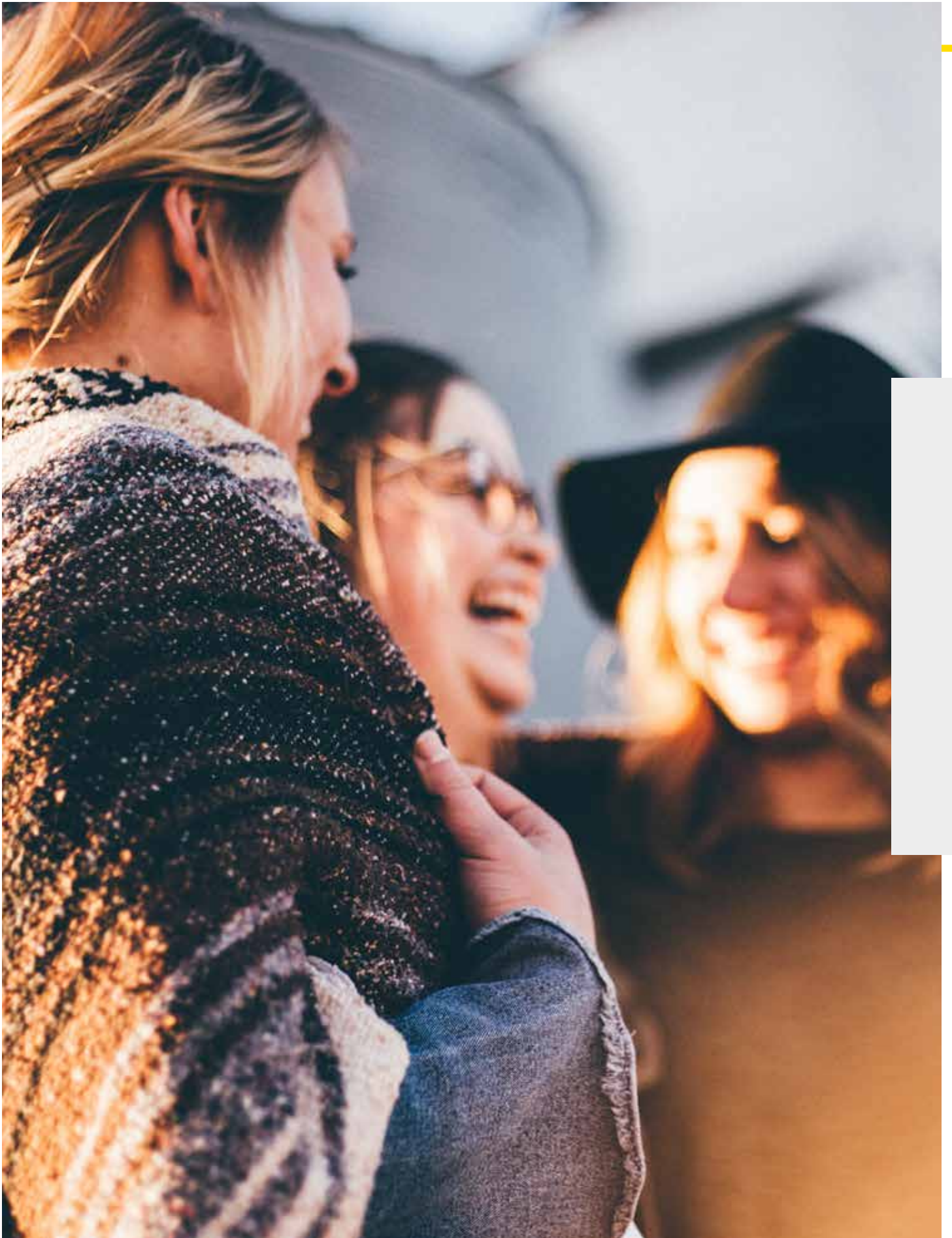

ALKOHOL NARKOTIKA DOPNING TOBAK

Strategi och handlingsplan för ANDT-arbetet
i Gävleborgs län 2017–2020

Länsstyrelsen
Gävleborg

FÖRORD

Samhällsrådet

”

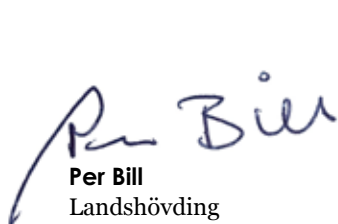
Målet innebär ett ökat fokus på arbetet med jämlik och jämställd hälsa och barnrättsperspektivet.

God hälsa och trygghet tillhör de viktigaste grundstenarna i ett välfärdssamhälle, vilka bidrar till att skapa ett attraktivt län med hög konkurrenskraft och god tillväxt. Alkohol, narkotika, dopning och tobak (ANDT) orsakar inte bara ett lidande för individen och anhöriga utan har också stora samhällsekonomiska konsekvenser. Att satsa på ett starkt ANDT-förebyggande arbete är därför av stor vikt.

Regeringen har satt upp ett mål att sluta de påverkbara hälsoklyftorna inom en generation. Målet innebär ett ökat fokus på arbetet med jämlik och jämställd hälsa och barnrättsperspektivet. Den nationella strategin ”Ett samhälle fritt från narkotika och dopning, med minskade medicinska och sociala skador orsakade av alkohol och ett minskat tobaksbruk” ligger som utgångspunkt för den regionala strategin och har arbetats fram i samverkan mellan flera centrala aktörer i länet.

Med en regional ANDT-strategi hoppas Samhällsrådet bidra till att skapa en gemensam plattform för samverkan för att ytterligare utveckla länets förebyggande arbete och därmed bidra till ett långsiktigt hållbart Gävleborg.

Samhällsrådet i Gävleborgs län har fastställt ”Strategi för ANDT-arbetet i Gävleborg 2017–2021”.

Per Bill
Landshövding

Per Ågren
Polisområdeschef
Polisområde Gävleborg

Johan Färnstrand
Regiondirektör
Region Gävleborg

Göran Arnell
Kommundirektör
Gävle kommun

Fredrik Pahlberg
Kommunchef
Nordanstigs kommun

INNEHÅLL

FÖRKORTNINGAR OCH BEGREPP	6
NATIONELLA ANDT-STRATEGIN	8
En samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken 2016–2020	8
Regional ANDT-strategi 2017–2021	9
<i>Uppföljning</i>	9
ARBETET	10
ANDT-arbetet är en del i ett bredare folkhälsoarbete	10
<i>Jämlikhet, jämställdhet och barnperspektivet</i>	10
Folkhälso- och ANDT-arbetet i Gävleborg	12
<i>Regionala styrdokument</i>	12
<i>De globala målen och Agenda 2030</i>	12
<i>Regionalt folkhälsoprogram 2015–2020</i>	12
<i>Jämställdhetsstrategin Gävleborg</i>	12
<i>Gemensamma utgångspunkter riskbruk, missbruk och beroende</i>	12
<i>Samverkansöverenskommelsen mellan kommun och polis</i>	13
<i>Organisation för ANDT-arbetet</i>	13
<i>Samhällsrådet Gävleborg</i>	13
<i>Nätverket för strategiskt folkhälsoarbete – NSFG</i>	13
<i>ANDT-samverkansgrupp vid Högskolan i Gävle</i>	13
<i>Aktörer i ANDT-arbetet</i>	14
<i>Länsstyrelsen</i>	14
<i>Polismyndigheten</i>	14
<i>Region Gävleborg</i>	14
<i>Tullverket</i>	15
<i>Skatteverket</i>	15
<i>Högskolan i Gävle</i>	15
<i>Kommunerna</i>	15
<i>De idéburna organisationerna</i>	15

NULÄGE 16

Nuläge Gävleborg	16
Alkohol	16
Antalet serveringstillstånd	16
Ungdomar och alkohol	16
Narkotika	17
Narkotikarelaterad dödlighet	17
Ungdomar och narkotika	18
Dopning	18
Ungdomar och dopning	18
Tobak	18
Antalet försäljningsställen för tobak	19
Ungdomar och tobak	19

MÅL 20

Övergripande målet	20
Ett samhälle fritt från narkotika och dopning, med minskade medicinska och sociala skador orsakade av alkohol och ett minskat tobaksbruk.	20
Övergripande regionala prioriteringar	20
Delmål 1	21
Tillgång till alkohol, narkotika, dopningsmedel och tobak ska minska.	21
Regionala prioriteringar	21
Delmål 2	23
Antalet barn och unga som börjar använda narkotika, dopningsmedel och tobak, eller debuterar tidigt med alkohol, ska successivt minska.	23
Regionala prioriteringar	23
Delmål 3	25
Antalet kvinnor och män samt flickor och pojkar som utvecklar skadligt bruk, missbruk eller beroende av alkohol, narkotika, dopningsmedel eller tobak ska successivt minska.	25
Regionala prioriteringar	25
Delmål 4	27
Kvinnor och män samt flickor och pojkar med missbruk eller beroende ska utifrån sina förutsättningar och behov ha ökad tillgänglighet till vård och stöd av god kvalitet.	27
Regionala prioriteringar	27
Delmål 5	29
Antalet kvinnor och män samt flickor och pojkar som dör och skadas på grund av sitt eller andras bruk av alkohol, narkotika, dopningsmedel eller tobak ska minska.	29
Regionala prioriteringar	29

SPEL OM PENGAR 31

Missbruk av spel om pengar	31
Regionala prioriteringar	31
Regionala och kommunala insatser	31
Nationell samordning	31

FÖRKORTNINGAR & BEGREPP

AAS (metod) Ansvarfull alkoholserving

En utbildningsmetod som ger krögare och andra en grundläggande kunskap om alkohollagens bestämmelser, alkoholens effekter, hur berusning bedöms samt konflikthantering.

AAS (drog) Anabola androgena steroider**ANDT-S Alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel**

Spel har tillförts strategin regionalt som ett svar på det utökade ansvar som åläggs kommuner och regioner enligt ny lagstiftning från den 1 januari 2018.

AUDIT Alcohol Use Disorders Identification Test**CAN Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning**

Nationellt kompetenscentrum som arbetar för minskade skador av alkohol och andra droger i samhället. För statistik över konsumtions- och skadeutvecklingen och genomför kunskapshöjande insatser.

DUDIT Drug Use Disorders Identification Test**EDPQS European Drug Prevention Quality Standards**

En europeisk metod som har tagits fram utifrån ett behov av att systematisera och höja kvaliteten i det drogförebyggande arbetet.

HLV Nationella folkhälsoenkäten

"Hälsa på lika villkor", är en nationell undersökning om hälsa, levnadsvanor och livsvillkor.

ISAK Införsel av alkohol, samverkan mellan myndigheter om krogen

En tillsynsmetod som fokuserar på att fastställa huruvida tillståndshavare köpt in sina alkoholdrycker i enlighet med gällande bestämmelser. En viktig del av metoden handlar om möjligheterna till samarbete mellan kommunens tillsynsenhet, Polisen, Tullverket och Skatteverket.

KMK Krogar Mot Knark

Ett nationellt nätverk som arbetar för att minska och försvåra användandet av narkotika i krogmiljö.

LUPP Lokal uppföljning av ungdomspolitiken

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågors enkät för lokal uppföljning av ungdomspolitiken.

MET Motivationshöjande behandling

Är en systematisk metod för att frambringa snabb, internt motiverad förändring hos personer med alkoholproblem.

MHF Motorförarnas helnykterhetsförbund

Är en ideell organisation som arbetar för att ingen ska dö av rattfylleri.

MI Motiverande samtal

Är en samtalsmetod som används i rådgivning och behandling för att underlätta förändringsprocesser.

NPS Nya psykoaktiva substanser

Substanser som kan antas vara narkotika, men som ännu inte blivit klassificerade. Sprids ofta snabbt genom försäljning på internet, och benämns ofta "nätdroger".

NSFG Nätverket för strategiskt folkhälsoarbete**PRODIS Prevention av dopning i Sverige**

Ett nationellt nätverk som arbetar för att förebygga användningen av anabola androgena steroider och andra dopningspreparat.

SMADIT Samverkan mot alkohol och droger i trafiken

En metod för samarbete mellan olika myndigheter kring att få alkohol- eller drogpåverkade förare under vård så snabbt som möjligt.

NATIONELLA ANDT-STRATEGIN

En samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken 2016–2020

2011 antog regeringen den första nationella strategin för alkohol-, narkotika-, dopning- och tobakspolitiken. Våren 2016 antogs en förnyad ANDT-strategi för 2016–2020. Det övergripande målet är ”ett samhälle fritt från narkotika och dopning, med minskade medicinska och sociala skador orsakade av alkohol och ett minskat tobaksbruk”. Strategin anger mål, inriktningar och prioriteringar för samhällets insatser och omfattar allt ifrån tillgänglighetsbegränsande och förebyggande arbete till stöd och vård. Förutom det övergripande målet finns sex delmål, för vart

och ett av målen har ett antal prioriterade insatsområden pekats ut.

En gemensam utgångspunkt för den fortsatta utformningen av hela ANDT-politiken är rätten för var och en att ha bästa möjliga fysiska och psykiska hälsa. I den förnyade strategin lyfts tre perspektiv fram, som ska genomsyra ANDT-arbetet på alla nivåer; arbetet ska bidra till att öka jämlikheten i hälsa, jämställdhetsperspektivet ska beaktas och barn och unga ska skyddas.

Strategin anger mål, inriktningar och prioriteringar för samhällets insatser.

ANDT-strategin 2016–2021

MÅL					
1	2	3	4	5	6
Tillgång till alkohol, narkotika, dopningsmedel och tobak ska minska.	Antalet barn och unga som börjar använda narkotika, dopningsmedel och tobak eller debuterar tidigt med alkohol ska successivt minska.	Antalet kvinnor och män samt flickor och pojkar som utvecklar skadligt bruk, missbruk eller beroende av alkohol, narkotika, dopningsmedel eller tobak ska successivt minska.	Kvinnor och män samt flickor och pojkar med missbruk eller beroende ska utifrån sina förutsättningar och behov ha ökad tillgänglighet till vård och stöd av god kvalitet.	Antalet kvinnor och män samt flickor och pojkar som dör och skadas på grund av sitt eget eller andras bruk av alkohol, narkotika, dopningsmedel eller tobak ska minska.	En folkhälsobaserad syn på ANDT inom EU och internationellt.
Insatsområden					
Skarpare reglering för att minska illegal handel av tobak. Samordnad, effektiv och likvärdig alkohol- och tobakstillsyn. Bekämpning av illegal handel och en restriktiv och tydligt reglerad och legal handel via digitala medier. Samverkan mellan ANDT-förebyggande och brottsförebyggande arbete på alla nivåer.	Reglering och tillsyn för att begränsa marknadsföring och exponering av alkohol och tobak. En hälsofrämjande skola utifrån elevers olika förutsättningar och behov. Effektivt arbete mot langning av alkohol och tobak. Spridning och tillämpning av ett kunskapsbaserat cannabisförebyggande arbete.	Uppmärksamma och förebygga ANDT-relaterad ohälsa bland kvinnor och män samt flickor och pojkar inom hälso- och sjukvården, socialtjänsten och inom andra arenor. Dopningsförebyggande arbete inom motionsidrotten.	Samverkan mellan hälso- och sjukvård och socialtjänst samt med andra aktörer för en sammanhållen vård utifrån kvinnors och mäns samt flickors och pojkars specifika förutsättningar och behov. Insatser för att nå kvinnor och män samt flickor och pojkar i en socialt och hälso- och sjukvårdssituation till följd av missbruk och beroende.	Tidig uppmärksamhet av riskbruk och beroende bland blivande föräldrar. Uppmärksamma och erbjuda ändamålsenligt stöd till flickor och pojkar som föds med skador till följd av ANDT eller som växer upp i familjer med missbruk eller annan omsorgsvikt, inklusive förekomst av våld, med koppling till alkohol eller narkotika utifrån deras förutsättningar och behov. Strategiskt och långsiktigt arbete för att motverka narkotikarelaterad dödlighet bland kvinnor och män samt flickor och pojkar. Insatser för att motverka trafikrelaterade skador och dödsfall till följd av alkohol- och narkotikabruk.	Aktivt verka för en folkhälsoorienterad syn på narkotika inom EU och FN med utgångspunkt i politiken för mänskliga rättigheter. WHO bör arbeta fram och anta en bred folkhälsopolitisk ansats till narkotikafrågan före 2019. Utveckla narkotikafrågorna i det globala utvecklingsarbetet. Internationellt arbete mot dopning med utgångspunkt i idrotten. Aktivt verka för genomförandet av WHO:s ramkonvention om tobak. Aktivt verka för och bidra till en EU-gemensam alkoholstrategi. Nordiskt samarbete.

Regional ANDT-strategi 2017–2021

Länsstyrelsen har regeringens uppdrag att samordna ANDT-arbetet och skapa förutsättningar för att den nationella ANDT-politiken förverkligas i länet. Det finns goda skäl för att prioritera ANDT-arbetet, både ur ett hälsofrämjande, förebyggande, brottsbekämpande, behandling och rehabiliterande perspektiv. Genom att arbeta förebyggande med ANDT kan vi uppnå bättre folkhälsa samtidigt som tryggheten kan öka och brottsligheten minska.

Strategin har arbetats fram av en styrgrupp med representanter från Polismyndigheten, Högskolan i Gävle, Region Gävleborg, Skatteverket, Tullverket, Länsstyrelsen och företrädare för kommunernas ANDT-samordnare och tillsynshandläggare.

Inför framtagande av den regionala strategin genomfördes en kartläggning utifrån den nationella strategins målområden. Gävleborgs regionala ANDT-strategi följer samma struktur som den nationella strategin. Under målområdena har regionala prioriteringar tagits fram som aktörerna gemensamt ska sträva efter under strategiperioden. De regionala prioriteringarna är kopplade till de nationella insatsområdena. Det nationella målet som rör internationella insatser finns inte med som ett eget mål i den regionala strategin då det i huvudsak handlar om frågor som främst behandlas på nationell nivå. Den regionala strategin innehåller dessutom ett nytt område, spel om pengar, där en lagändring trädde i kraft 1 januari 2018.

Utifrån de regionala prioriteringarna ska en tvåårig handlingsplan arbetas fram av styrgruppen för arbetet. En för åren 2018–2019 och en för åren 2020–2021. Handlingsplanerna ska beskriva aktiviteter, ansvarig aktör och hur man ska följa upp aktiviteten. De ANDT-förebyggande insatserna i handlingsplanen ska baseras på kunskapsbaserade metoder eller bästa beprövad erfarenhet.

Genom att arbeta förebyggande med ANDT kan vi uppnå bättre folkhälsa samtidigt som tryggheten kan öka och brottsligheten minska.

Uppföljning

En viktig del i strategiarbetet är uppföljning och utvärdering. Insatserna i handlingsplanerna ska kontinuerligt följas upp för att spegla effekterna av insatserna. Den regionala strategin för ANDT-arbetet 2017–2021 ska följas upp 2021. Uppföljningen baseras på den kartläggningen av nuläget som gjordes inledningsvis, där ett antal nyckelindikatorer togs fram. Dessa indikatorer samt uppföljning av handlingsplanerna ska utgöra grunden för uppföljning av regionala ANDT-strategin. Uppföljningsarbetet samordnas av Länsstyrelsen och sker i styrgruppen.

ARBETET

ANDT-arbetet är en del i ett bredare folkhälsoarbete

Regeringen har satt upp ett mål att sluta de påverkbara hälsoklyftorna inom en generation. Målet innebär ett ökat fokus på arbetet med jämlik- och jämställd hälsa och barnrättsperspektivet.

Folkhälsa är ett samlingsbegrepp för hela befolkningens hälsotillstånd där hänsyn tas till såväl nivå som fördelning av hälsa. En god folkhälsa handlar alltså om att hälsan bör vara så god som möjligt och så jämlikt fördelad som möjligt. Folkhälsan är inte endast ett mål och resultat av välfärdspolitiken utan även ett medel för och investering i utveckling och tillväxt i samhället.

En individs hälsa påverkas av genetiska, sociala och ekonomiska faktorer liksom av faktorer som är relaterade till individuella karaktäristika och beteenden. Vissa av dessa faktorer påverkas av individen själv, andra av samhället och omgivningen och kanske de flesta av ett komplicerat samspel mellan individuella och samhällsrelaterade faktorer.

Allt folkhälsoarbete i Sverige utgår från hälsans bestämningfaktorer, vilket har flera fördelar. Bestämningfaktorererna går att påverka genom politiska beslut och de är även lättare att följa över tid än sjukdomsutvecklingen, eftersom ohälsa kan ta årtionden innan den uppkommer.

Jämlikhet, jämställdhet och barnperspektivet

För att uppnå regeringens ambition att sluta de påverkbara hälsoklyftorna inom en generation måste jämlikhets-, jämställdhets- och barnperspektivet genomsyra ANDT-arbetet på alla nivåer.

Hälsan är dock inte jämlikt fördelad hos befolkningen. Hälsoklyftorna mellan olika socioekonomiska grupper är tydliga när det gäller hälsoproblem orsakande av ANDT. Skillnader i bruk, riskbruk, missbruk och beroende hänger samman inte bara socioekonomi¹, utan påverkas av kön, ålder, etnisk bakgrund, boendeort etc. Skillnaderna har dessutom ökat under de senaste decennierna.

Arbetet för att minska skillnader i hälsa omfattar olika typer av insatser. Vissa insatser riktas till hela befolkningen och kan exempelvis syfta till att påverka samhällsfaktorer eller levnadsvanor för alla. Andra insatser ges till grupper eller individer i behov av mer riktad stöd.

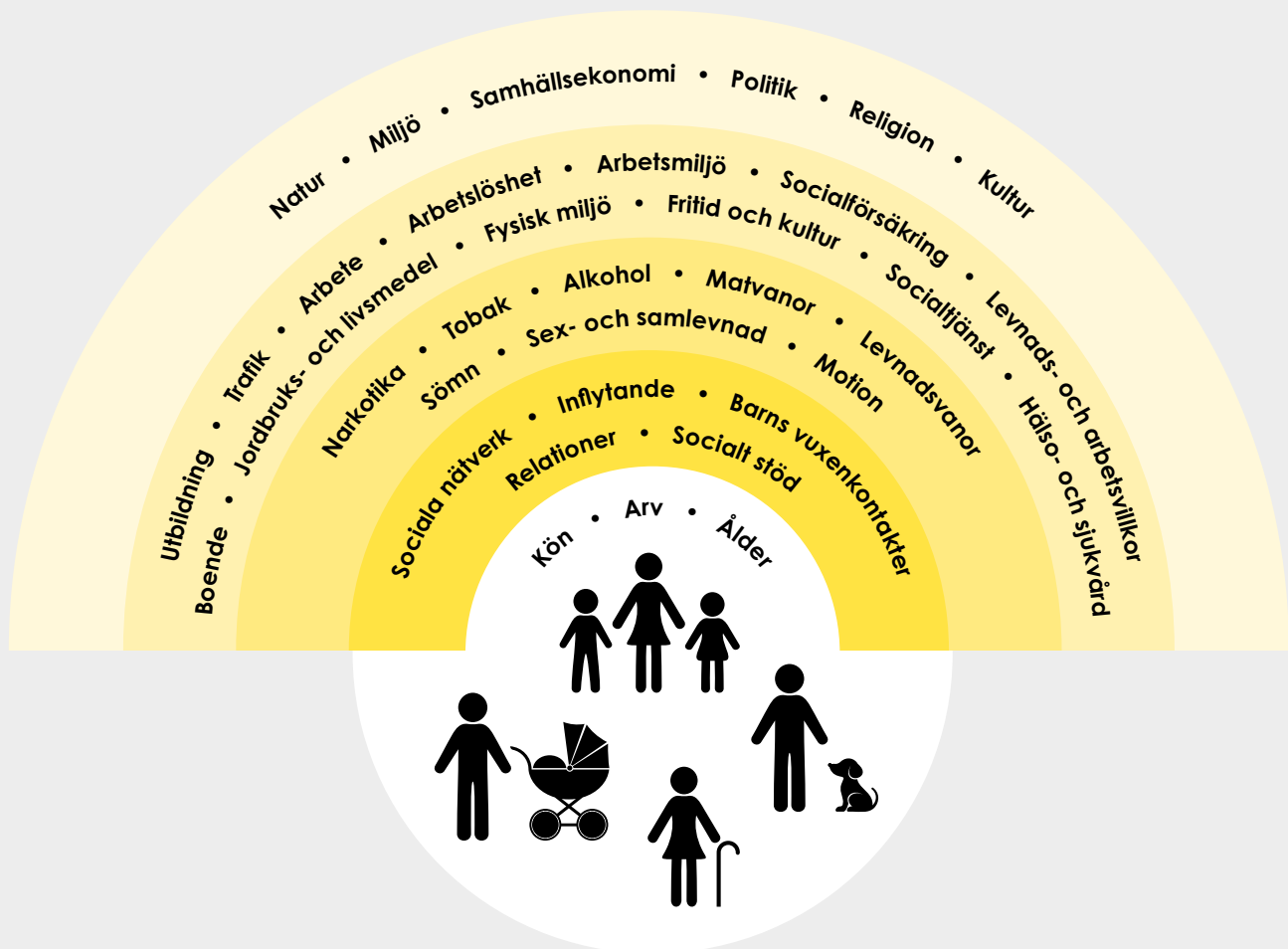
Trygga och goda uppväxtvillkor är ett av folkhälsopolitikens målområden. ANDT-arbetet utgår från att barn och unga ska skyddas mot eget och andras skadliga effekter orsakade av ANDT. Att särskilt lyfta barn- och ungdomsperspektivet i ANDT-arbetet har en lång tradition i Sverige när det gäller en samlad syn på barn och ungdomars hälsa. Det är därför viktigt att i ANDT-arbetet riktat till barn och ungdomar ta hänsyn till kön, ålder, socioekonomisk tillhörighet och boendeort. Dessa faktorer har avgörande betydelse för om förebyggande insatser ska få effekt eller inte. Även att inkludera stöd till föräldrar har stor betydelse för barns utveckling och välbefinnande².

¹ Socioekonomisk indelning är det sätt som samhällsstatistiker indelar ett lands befolkning i socioekonomiska grupper vilket kan sägas vara statistikens närmaste motsvarighet till samhällsklasser.

² Regeringens skrivelse 2015/16:86 En samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopning- och tobakspolitiken 2016–2020. 2016.

HÄLSANS PÅVERKANSAKTÖRER

Folkhälso- och ANDT-arbetet i Gävleborg

Regionala styrdokument

ANDT-arbetet är en del i ett bredare folkhälsoarbete i länet. Det finns flera styrdokument och handlingsplaner för närliggande frågor om folkhälsa, social hållbarhet, jämställdhet och brottsprevention som på olika sätt knyter an till det regionala ANDT-arbetet.

De globala målen och Agenda 2030

I september 2015 antog FN:s generalförsamling en historisk resolution med 17 globala mål för en bättre värld: Agenda 2030 för hållbar utveckling. Agendan innebär att alla medlemsländer i FN förbundit sig att tillsammans uppnå en socialt, miljömässigt och ekonomiskt hållbar utveckling. De globala målen och Agenda 2030 syftar till att utrota fattigdom och hunger, förverkliga de mänskliga rättigheterna för alla, uppnå jämställdhet och egenmakt för alla kvinnor och flickor samt säkerställa ett varaktigt skydd för planeten och dess naturresurser. De globala målen är integrerade och odelbara samt balanserar de tre dimensionerna av hållbar utveckling: den ekonomiska, den sociala och den miljömässiga.

Regionalt folkhälsoprogram 2015–2020

Region Gävleborgs folkhälsoprogram "Jämställd och jämlik hälsa för ett hållbart Gävleborg 2015–2020" har som övergripande mål en god och jämlik hälsa i hela länet. Målet innebär en god hälsa för alla, oberoende av social position, kön, funktionsförmåga, etnicitet, sexuell läggning, könsidentitet och ålder, något som är avgörande för en hållbar utveckling i länet.

Jämställdhetsstrategin Gävleborg

Länsstyrelsen har regeringens uppdrag att ta fram en länsstrategi för jämställdhetsintegrering 2018–2020. Strategin ska bidra till att förverkliga de jämställdhetspolitiska målen i länet. Vidare ska länsstyrelserna arbeta i enlighet med målsättningarna i den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor (skr. 2016/17:10) och ta fram regionala strategier och handlingsplaner.

Gemensamma utgångspunkter riskbruk, missbruk och beroende

Länets tio kommuner bedriver tillsammans med Region Gävleborg ett långsiktigt utvecklingsarbete inom riskbruk, missbruk och beroendevården i länet. Samarbetet innebär att den som är beroende av, eller har ett riskbruk av alkohol, narkotika, dopningsmedel eller läkemedel ska erbjudas god och samordnad vård och behandling sett ur ett brukarperspektiv. Arbetet samordnas av Nätverk välfärd och Länsledning välfärd som leder och styr samverkan i sociala välfärdsfrågor och närliggande hälso- och sjukvård i Gävleborgs län och arbetet finns reglerat i dokumentet "Gemensamma utgångspunkter riskbruk, missbruk och beroende".

Samverkansöverenskommelsen mellan kommun och polis

För att säkra kvaliteten på det brottsförebyggande arbetet och utveckla samverkan mellan kommun och polis krävs ett strukturerat och systematiskt arbetssätt. Samverkansprocessen, samverkansöverenskommelsen och medborgarlöften är verktyg som tagits fram som ett stöd för ett strukturerat och metodiskt arbete som utgår från lokala behov och förutsättningar.

De globala målen är integrerade och odelbara samt balanserar de tre dimensionerna av hållbar utveckling: den ekonomiska, den sociala och den miljömässiga.

Organisation för ANDT-arbetet

En strukturerad samverkan kring ANDT-frågorna finns i länet. Nedan beskrivs samverkansstrukturer som har koppling till länets ANDT-arbete.

Samhällsrådet Gävleborg

Samhällsrådet är ett samverkans- och samordningsforum för sociala, brottförebyggande och krisberedskapsfrågor i Gävleborgs län. Samhällsrådets huvudsakliga ansvarsområden är brottförebyggande arbete, regional krishantering, flyktingfrågor samt folkhälsa och ANDT-frågor.

Samhällsrådet består av de högsta cheferna från Länsstyrelsen Gävleborg, Polisområde Gävleborg, Region Gävleborg samt representanter från länets kommuner. Även Migrationsverket deltar i Samhällsrådets möten.

Nätverket för strategiskt folkhälsoarbete – NSFG

Nätverket inrättades våren 2013 för att hantera länsgemensamma frågor som rör folkhälsan och bidra till en förbättrad och mer jämlik folkhälsa i länet. NSFG är ett rådgivande organ som består av politiker från Region Gävleborg och länets tio kommuner. Nätverket har ett sekretariat bestående av tjänstepersoner från Region Gävleborg, Länsstyrelsen Gävleborg och representanter för kommunernas folkhälsostrategier. Nätverket har beslutat att prioritera de tre första delmålen inom folkhälsopolitiken:

- 1 Delaktighet och inflytande
- 2 Ekonomiska och sociala förutsättningar
- 3 Barn och ungas uppväxtvillkor.

ANDT-samverkansgrupp vid Högskolan i Gävle

Samverkansgruppen består av representanter från Länsstyrelsen Gävleborg, Polismyndigheten, Gävle kommun, Gefle Studentkår och studenthälsan. Gruppens främsta syfte är att årligen planera och samordna utbildningen i AAS för studentpubarna, samverkan inför insparken av nya studenter samt allmänt informationsutbyte.

Aktörer i ANDT-arbetet

Det praktiska ANDT-förebyggande arbetet utförs främst av kommuner, region, polis och civilsamhället. Många samhällsfunktioner berörs av ANDT-arbetet och för bäst resultat krävs samverkan. Det finns flera regionala aktörer som har uppdrag inom ANDT-arbetet i Gävleborg.

Länsstyrelsen

Länsstyrelsens uppdrag är att verka för att de nationella politiska målen för samhällets insatser mot alkohol, narkotika, dopning och tobak förverkligas regionalt och lokalt. I uppdraget ingår att samordna och stödja det regionala- och lokala ANDT-arbetet och utgöra en länk mellan den lokala, regionala och nationella nivån.

Länsstyrelsen utövar tillsyn över kommunernas tillståndsgivning och tillsyn enligt alkohol-, tobaks- och e-cigarettlagen. Länsstyrelsen har även uppdrag inom områden som har kopplingar till ANDT-arbetet som föräldraskapsstöd, mäns våld mot kvinnor, jämställdhet och integration. Från 2017 har Länsstyrelsen ett regeringsuppdrag inom det brottförebyggande området.

Polismyndigheten

Polismyndighetens kärnverksamhet består i att uppdaga och utreda brott. Vidare är den förebyggande verksamheten ett viktigt inslag i polisens verksamhet och där arbetet mot ANDT utgör en del. Alkoholrelaterade brott, och skador som följd av alkoholbruk, t. ex kopplingen mellan alkohol och våldsbrott eller trafikrelaterade skador är en viktig utgångspunkt. Polisens arbete bedrivs t. ex i form av tillsyn enligt AAS och tillsyn av försäljningsställen för tobak och alkohol. Polisen söker i detta arbete samverka med kommunerna. Förebyggande arbete bedrivs i de miljöer ungdomar befinner sig, t. ex fritidsgårdar och skolor. Operativt arbete mot narkotikaanvändning sker genom punktinsatser i olika former.

Region Gävleborg

Enligt hälso- och sjukvårdslagen har Region Gävleborg ansvaret att medicinskt förebygga, utreda och behandla sjukdomar och skador orsakade av ANDT.

Region Gävleborg erbjuder utifrån efterfrågan utbildning i ett flertal metoder som stöds av Socialstyrelsens nationella riktlinjer för missbruks- och beroendevård till personal inom missbruks- och beroendevården i länet.

Region Gävleborg bedriver på bred front ett arbete för att förebygga ohälsosamma levnadsvanor, däribland tobaksbruk och riskabla alkoholvanor.

AKTÖRER I ANDT-ARBETET

Länsstyrelsen
 Polismyndigheten
 Region Gävleborg
 Tullverket
 Skatteverket
 Högskolan i Gävle
 Kommunerna
 De idéburna organisationerna

Samhällsmedicin är en strategisk analys- och uppföljningsenhet inom Region Gävleborg. Arbetet består bland annat i att ge nulägesanalyser och följa indikatorer för folkhälsa, inklusive ANDT-vanor. Det sker bland annat genom deltagande i undersökningen av skolelevers alkohol- och drogvanor och den Nationella folkhälsoenkäten, Hälsa på lika villkor.

Tullverket

Tullverket är en del i samhällets gränsskydd med uppgift att försvåra möjligheten att föra in varor och substanser som kan utgöra en fara för medborgarnas säkerhet, miljö och hälsa. Tullverket samverkar med andra myndigheter på nationell, regional och lokal nivå i det drogförebyggande arbetet. Samverkan är nyckeln i kampen för ett drogfritt samhälle. Att stoppa smugglingen av narkotika och att ingripa mot den organiserade smugglingen av illegal alkohol och tobak har högsta prioritet inom Tullverkets brottsbekämpning.

Skatteverket

Beskattningsområdet är en stor del av Skatteverkets verksamhet och spelar en avgörande roll för att säkerställa finansieringen av den offentliga sektorn, och bidra till ett väl fungerande samhälle för medborgare och företag samt för att motverka brottslighet. Skatteverket samverkar med andra myndigheter vid tillsyn gällande försäljning

av alkohol och tobak. De är även ansvariga för så kallad punktskatt för alkohol och tobak samt kontroller av kon-
 tanthandeln.

Högskolan i Gävle

Hälften av landets unga vuxna studerar på högskolor. Studentlivet är dessutom förknippat med starka festtraditioner. Motiv finns därför för högskolan/studenthälsan att arbeta med ANDT-förebyggande insatser.

Kommunerna

Kommunerna har en central roll då det ANDT-förebyggande arbetet främst bedrivs där människor lever och verkar. Flera av de insatser som görs för att främja, förebygga och erbjuda vård och stöd finns inom kommunen. Det finns flera nätverk med kommunala företrädare inom ANDT-området: Styrgrupp för dopning, ANDT-coacher, ANDT-nätverket och tillsynsnätverket.

De idéburna organisationerna

Ett starkt civilsamhälle är en hörnsten för god samhällsutveckling när det handlar om att främja folkhälsan. Med en unik möjlighet att nå länets befolkning är de idéburna organisationerna en viktig aktör i ANDT-arbetet. Exempel på idéburna organisationer kan vara föreningar som arbetar med trygghet, psykisk ohälsa, nykterhetsrörelsen, trossamfund eller idrottsföreningar.

NULÄGE GÄVLEBORG

Alkohol

Efter att ha ökat under flera år har den totala alkoholkonsumtionen i riket minskat under senare år. Konsumtionen är dock fortfarande högre än vad den var i mitten på 90-talet. 1996 beräknades årskonsumtionen per invånare (15 år och äldre) till 8,0 liter ren alkohol. 2016 uppgick årskonsumtionen till 9,0 liter per invånare. Därmed har konsumtionen varierat något och som högst varit 10,6 liter per år 2004.³

Andelen män och kvinnor med riskabla alkoholvanor har minskat under perioden 2004–2014. Minskningen har skett både i Gävleborg och i riket, speciellt bland män. I Gävleborg hade 12 procent av kvinnorna och 19 procent av männen riskabla alkoholvanor 2014. Det kan jämföras med 13 respektive 23 procent 2004. Trots minskningen beräknades cirka 33 700 personer i länet ha riskabla alkoholvanor 2014.⁴

Antalet serveringstillstånd och detaljhandelsställen
Trenden för antal serveringstillstånd är uppåtående både i riket och i länet. Mellan 2012 och 2017 har antalet serveringstillstånd i Gävleborg ökat med 19 procent. Det totala

antalet var 2017 nästan 530 stycken.⁵ Antalet serveringstillstånd per 10 000 invånare (15 år eller äldre) har också ökat över tid, och var 2017 något högre i Gävleborg (22.4) än i hela riket (18.4).⁶

Antalet anmälda detaljhandelsställen för folköl har varit relativt konstant över tid och låg 2017 på ungefär 230 ställen.⁷ Det finns nästan 10 detaljhandelsställen per 10 000 invånare i länet, vilket är något högre än riksgenomsnittet som ligger på drygt 8 ställen.⁸

Ungdomar och alkohol

Bland ungdomar har alkoholkonsumtionen minskat sedan 90-talet. Det gäller både sett till andelen som någon gång druckit alkohol och andelen som dricker mycket alkohol, så kallade högkonsumenter. Nedgången är tydligast i årskurs 9 men minskningen sker även på gymnasiet, både bland pojkar och flickor.⁹

Andelen som någon gång konsumerat alkohol bland skolungdomar är något lägre i Gävleborg jämfört med riket. 2017 hade 41 procent av eleverna i årskurs 9 i Gävleborg konsumerat alkohol, jämfört med 45 procent

GÄVLEBORG

Andel som någon gång
konsumerat alkohol 2017

41% 77%

Niondeklassare

Gymnasieelever

GÄVLEBORG

Andel **riskkonsumenter**
av alkohol 2017

8% 22%

Niondeklassare

Gymnasieelever

nationellt. I gymnasiet var andelen 77 procent i Gävleborg 2016.¹⁰ Andelen riskkonsumenter i gymnasiet i länet har minskat sedan 2013 från 30 till 22 procent. Det är något lägre än andelen i riket, 26 procent. I årskurs 9 är andelen riskkonsumenter 8 procent.¹¹

Den genomsnittliga årskonsumtionen av alkohol har sjunkit bland niondeklassare och i gymnasiets år 2 i Sverige sedan mitten på 2000-talet. 2016 var den genomsnittliga årskonsumtionen för elever i gymnasiets år 2 i riket 3,0 liter och i Gävleborg var den 2,8 liter. Flickor uppgav en lägre årskonsumtion (cirka 2,2 liter) jämfört med pojkar (cirka 3,3 liter).¹² I årskurs 9 finns inte samma skillnader mellan könen men även där var den genomsnittliga årskonsumtionen något lägre i Gävleborg jämfört med riket, 1,0 liter jämfört med 1,2 liter.¹³

Andelen ungdomar som gjort sin alkoholdebut vid 13 års ålder eller tidigare har minskat över tid och är idag 13 procent. Även den andel som gör sin berusningsdebut före 14 års ålder minskar.¹⁴

Andelen ungdomar i gymnasiets år 2 som druckit smuggelsprit under det senaste året är lägre i länet än i

riket (27 respektive 38 procent). I årskurs 9 finns dock ingen signifikant skillnad jämfört med riket. Det är en högre andel flickor som druckit smuggelsprit jämfört med pojkar i båda årskurserna.¹⁵ Samtidigt är det dock en högre andel ungdomar i gymnasiets år 2 i Gävleborg som druckit hembränt jämfört med riket (17 respektive 10 procent).¹⁶

³ Leifman, Trolldal & Guttormsson, CAN-PM 2017.

⁴ Samhällsmedicin (2015) Nationell folkhälsoenkät – Hälsa på lika villkor, 2014, Alkohol och droger.

⁵ Indikatorlabbet: "Stadigvarande serveringstillstånd för servering av spritdrycker, vin och starköl (antal)", jämförelse för Gävleborg mellan 2012 och 2017.

⁶ Indikatorlabbet: Serveringstillstånd för servering av spritdrycker, vin och starköl (antal per 10 000 invånare), jämförelse mellan riket och Gävleborg, 2017.

⁷ Indikatorlabbet: "Anmälda detaljhandelsställen folköl (antal)", Gävleborg, 2016.

⁸ Indikatorlabbet: "Anmälda detaljhandelsställen folköl (antal per 10 000 invånare)", jämförelse mellan riket och Gävleborg, 2016.

⁹ Samhällsmedicin (2017) Alkoholkonsumenter, andel som konsumerat alkohol någon gång; Samhällsmedicin (2017) Högkonsumerter.

¹⁰ Samhällsmedicin (2017) Alkoholkonsumenter, andel som konsumerat alkohol någon gång.

¹¹ Samhällsmedicin (2017) Andel riskkonsumenter av alkohol.

¹² CAN (2016) Drogvanor i Gävleborg, År 2 i gymnasiet.

¹³ CAN (2017) Drogvanor i Gävleborg, årskurs 9.

¹⁴ Samhällsmedicin (2017) Debutålder alkohol, 13 år eller yngre, årskurs 9 2017 – Gävleborg; Debutålder berusning, 13 år eller yngre, årskurs 9 2017 – Gävleborg.

¹⁵ Samhällsmedicin (2017) Andel som druckit smuggelsprit.

¹⁶ Samhällsmedicin (2017) Andel som druckit hembränt.

33 700

personer beräknades 2014
ha riskabla alkoholvanor.

Narkotika

3 procent av männen och 1 procent av kvinnorna i Gävleborg (16–84 år) har använt cannabis under det senaste året. Det är samma nivå som i riket. Det är dock en lägre andel i Gävleborg som någon gång använt cannabis jämfört med riket.¹⁷

Narkotikarelaterad dödlighet

Narkotikarelaterade dödsfall som redovisats i den officiella statistiken har ökat under de senaste under perioden 2004–2014, även i Gävleborgs län, från 10 dödsfall 2006 till 20 dödsfall 2014¹⁸. Vanligast förekommande substanserna bland dödsfallen är opioider. Dödsfallen bland män sker främst i yngre åldrar, i överdoser med illegala substanser. Bland männen är det även vanligt att tidigare ha vårdats för sitt missbruk. Suicid eller skadehändelser med oklar avsikt är de vanligaste dödsorsakerna bland medelålders kvinnor, ofta med receptförskrivna opioider som Tramadol, Oxikodon och morfin, varav en stor andel hämtats ut på apotek.¹⁹

Ungdomar och narkotika

Andelen ungdomar som använt narkotika har varit relativt stabil över tid. Bland gymnasieelever är andelen som använt narkotika någon gång lägre i Gävleborg jämfört med riket (13 respektive 18 procent). I årskurs 9 är skillnaden mot riket inte signifikant. 5 procent av eleverna i årskurs 9 i Gävleborg har angett att de någon gång använt narkotika.²⁰

¹⁷ Samhällsmedicin (2015) Nationell folkhälsoenkät – Hälsa på lika villkor, 2014, Alkohol och droger.

¹⁸ Statistik Socialstyrelsen, specialbeställd för Gävleborg.

¹⁹ Socialstyrelsen, Nationellt utvecklingsarbete för att motverka narkotikarelaterad dödlighet. 2017.

²⁰ Samhällsmedicin (2017) Andel som använt narkotika.

Antal narkotikarelaterade dödsfall i Gävleborgs län

10 20

2006 2014

Andel gymnasieelever som använt narkotika

13%

Gävleborg

18%

Sverige

Opioider

är de vanligast
förekommande
substanserna bland
dödsfallen.

Dopning

Omkring 1 procent av männen och mindre än 0,5 procent av kvinnorna i Sverige har någon gång använt anabola androgena steroider (AAS). En undersökning genomförd 2009 visar att bruket av dopningsmedel är vanligast bland män mellan 18 och 34 år.²¹

Ungdomar och dopning

I CAN:s undersökningar gällande skolelever framgår att det är få elever som uppger att de använt AAS. 2016 uppgav 1 procent av eleverna i gymnasiet att de använt AAS någon gång respektive senaste 12 månaderna, såväl i Gävleborg som i riket.²²

²¹ Statens folkhälsoinstitut (2009) Dopningen i Sverige – en inventering av utbredning, konsekvenser och åtgärder.

²² CAN (2016) Drogvanor i Gävleborg, År 2 i gymnasiet.

Tobak

Andelen av befolkningen i länet som använder tobak dagligen har minskat under perioden 2004–2014. Minskningen har mellan 2004 och 2014 varit 7 procentenheter för män och 6 procentenheter för kvinnor. Det är dock fortfarande en högre andel män som använder tobak dagligen jämfört med kvinnor. 2014 var det ca 30 procent av männen och 16 procent av kvinnorna i länet som använde tobak dagligen. Det motsvarar 49 500 personer.²³

Andelen dagligrökare har minskat sedan 2004 både i riket och i länet. Enligt folkhälsoenkäten 2014 är 9 procent av männen och 11 procent av kvinnorna dagligrökare i Gävleborg. Den grupp som har högsta andel dagligrökare finns i åldersgruppen 45 till 64 år. Bland kvinnor i den gruppen är 17 procent dagligrökare. Det är också vanligare att vara dagligrökare bland personer med kort utbildning och låg socioekonomisk position.²⁴

Andelen som snusar dagligen har varit stabil under perioden 2004–2014. Andelen män som snusar dagligen är också högre i Gävleborg jämfört med riket. 24 procent av männen i Gävleborg snusar dagligen jämfört med 18 procent i riket. Bland kvinnor är andelen dagligsnusare 5 procent i Gävleborg vilket är något högre än rikets 4 procent.²⁵

Antalet försäljningsställen för tobak

Antalet detaljhandelsställen för tobak har varit relativt konstant över tid och låg 2016 på lite drygt 350.²⁶ Det fanns 2016 nästan 15 detaljhandelsställen per 10 000 invånare i länet, vilket är något högre än riksgenomsnittet som låg på drygt 13.²⁷

Ungdomar och tobak

Andelen ungdomar som är tobaksanvändare har minskat över tid, framför allt i årskurs 9. Där har andelen som röker dagligen minskat från 8 till 2 procent mellan 1999 och 2017. Samtidigt har andelen som snusar dagligen minskat från 8 till 3 procent.²⁸

Andelen gymnasieungdomar i länet som röker har halverats sedan 2010 och idag är 5 procent av ungdomarna i gymnasiets årskurs 2 dagligrökare.²⁹ Bland gymnasieungdomarna är dock snusning vanligare än rökning och här har det inte skett samma minskning över tid. Andelen som snusar dagligen är också högre i länet jämfört med riket både i årskurs 9 och gymnasiets år 2. Det finns dock relativt stora skillnader mellan länets kommuner vad gäller andelen som snusar dagligen.³⁰

Andelen ungdomar som 2017 gjort tidig tobaksdebut (13 års ålder eller yngre) var 14 procent. Sedan 2011 har det skett en minskning från 32 procent.³¹

Trots åldersgränsen för att få köpa tobak i Sverige uppger en stor andel av ungdomarna att de får tag på produkterna själva. I årskurs 9 uppger 23 procent av flickorna och 33 procent av pojkarna att de köper sina cigaretter själva. 30 procent av snusarna uppger att de köper själva.³²

²³ Samhällsmedicin (2015) Nationell folkhälsoenkät – Hälsa på lika villkor, 2014, Tobak.

²⁴ Samhällsmedicin (2015) Nationell folkhälsoenkät – Hälsa på lika villkor, 2014, Tobak.

²⁵ Samhällsmedicin (2015) Nationell folkhälsoenkät – Hälsa på lika villkor, 2014, Tobak.

²⁶ Indikatorlabbet: "Försäljningsställen för tobaksvaror (antal)", Gävleborg 2016.

²⁷ Indikatorlabbet: "Anmälda försäljningsställen tobak (antal per 10 000 invånare)", jämförelse mellan riket och Gävleborg, 2016.

²⁸ Samhällsmedicin (2017) Andel tobaksanvändare; Andel som röker varje dag; Andel som snusar varje dag.

²⁹ Samhällsmedicin (2017) Andel som röker varje dag.

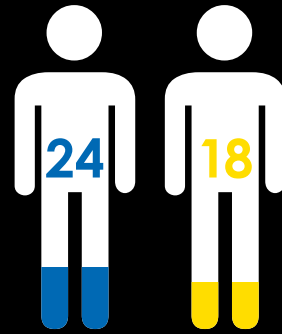
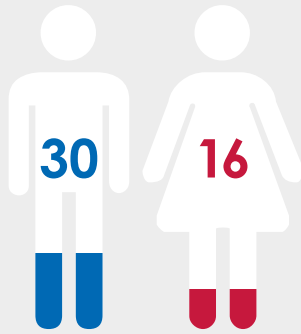
³⁰ Samhällsmedicin (2017) Andel som snusar varje dag.

³¹ Samhällsmedicin (2017) Debutålder tobak, 13 år eller yngre, årskurs 9.

³² CAN (2017) Drogvanor i Gävleborg, årskurs 9, tabellbilaga.

Högre andel män än kvinnor som använder tobak dagligen

2014 var det ca 30 procent av männen och 16 procent av kvinnorna i Gävleborg.

Andelen män som snusar dagligen är högre i Gävleborg jämfört med riket

24 procent av männen i Gävleborg snusar dagligen jämfört med 18 procent i riket.

Gävleborg

Sverige

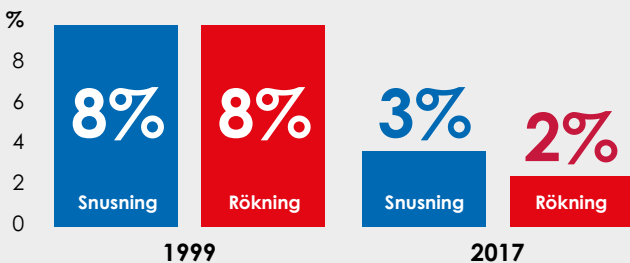
49500

personer använde 2014 i Gävleborg **tobak dagligen**.

Snusning

är vanligare än rökning bland gymnasieungdomar i Gävleborg.

Minskat tobaksanvändande bland ungdomar i Gävleborg

14 procent

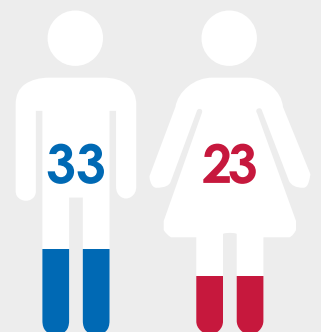
är andelen ungdomar som 2017 gjort **tidig tobaksdebut** (13 års ålder eller yngre).

Andelen gymnasieungdomar i Gävleborg som **röker** har halverats.

10% 2010 **5%** 2017

Hur får de unga tag på tobak?

I årskurs 9 uppger 23 procent av flickorna och 33 procent av pojkarna att de köper sina cigaretter själva. 30 procent av snusarna uppger att de köper själva.

ÖVERGRIPANDE MÅL

Ett samhälle fritt från narkotika och dopning, med minskade medicinska och sociala skador orsakade av alkohol och ett minskat tobaksbruk.

För att bidra till regeringens mål om att sluta de påverkbara hälsoklyftorna inom en generation behöver engagemanget och aktiviteten inom ANDT-politiken öka. Både jämlikhets- och jämställdhetsperspektivet måste tydliggöras och genomsyra ANDT-arbetet på alla nivåer. Barn och ungdomsperspektivet utgör grunden för det hälsofrämjande och förbyggande ANDT-arbetet. Gemensam utgångspunkt för den fortsatta ANDT-politiken är rätten för var och en att ha bästa möjliga fysiska och psykiska hälsa.

ÖVERGRIPANDE REGIONALA PRIORITERINGAR

- Utveckla och sprida kunskapsstöd till olika aktörer och professioner som har med ANDT-frågor att göra.
- Genomföra CAN drogvaneundersökning, LUPP-enkäten samt HLV-undersökningen.

Barn- och ungdomsperspektivet utgör grunden för det hälsofrämjande och förbyggande ANDT-arbetet.

MÅL

1

Tillgång till alkohol, narkotika, dopningsmedel och tobak ska minska.

2

Antalet barn och unga som börjar använda narkotika, dopningsmedel och tobak, eller debuterar tidigt med alkohol, ska successivt minska.

3

Antalet kvinnor och män samt flickor och pojkar som utvecklar skadligt bruk, missbruk eller beroende av alkohol, narkotika, dopningsmedel eller tobak ska successivt minska.

4

Kvinnor och män samt flickor och pojkar med missbruk eller beroende ska utifrån sina förutsättningar och behov ha ökad tillgänglighet till vård och stöd av god kvalitet.

5

Antalet kvinnor och män samt flickor och pojkar som dör och skadas på grund av sitt eller andras bruk av alkohol, narkotika, dopningsmedel eller tobak ska minska.

Delmål

1

Tillgång till alkohol, narkotika, dopningsmedel och tobak ska minska.

Insatsområde

Skarpare reglering för att minska illegal handel av tobak

Många unga har idag relativt lätt att få tag på tobak. Den illegala handeln av tobak är ett allvarligt problem som riskerar att försvaga övriga tobaksförebyggande insatser. För att motverka illegal handel med tobaksvaror på regional nivå är samverkan mellan regionala aktörer så som Polismyndigheten, Tullverket, Skatteverket, Länsstyrelsen och kommunerna av stor betydelse.

Insatsområde

Samordnad, effektiv och likvärdig alkohol- och tobakstillsyn

En effektiv och likvärdig alkohol- och tobakstillsyn utgör grunden i det tillgänglighetsbegränsande ANDT-arbetet i länet. Genom tillsyn säkerställer kommunerna och länsstyrelsen att alkohol- och tobakslagens interventioner som skyddslagstiftning följs. För att skydda barn och unga från tobaksbruk är kommunens tillsyn av tobak och rökfria miljöer en viktig insats. Tillräckliga personalresurser, kompetensförsörjning och metodutveckling är viktiga delar för att såväl kommunernas som länsstyrelsernas arbete ska vara effektivt.

Insatsområde

Samverkan mellan ANDT-förebyggande och brottsförebyggande arbete på alla nivåer

Insatser för att begränsa tillgänglighet till ANDT sammanfaller många gånger med insatser inom ett bredare brottsförebyggande arbete som är av stor betydelse för att öka tryggheten i länet. Väl förankrade samverkansavtal/medborgarlöften mellan kommun och polis är ett bra verktyg i arbetet med att samordna ANDT- och brottsförebyggande arbetet.

När det gäller våldsbrott finns ofta koppling till bruk av alkohol, narkotika och dopning. Både när det gäller våld i nära relationer och våld mot barn, liksom krog- och läktarvåld. Samhällsrådets uppdrag inkluderar flera områden inom social hållbarhet som ANDT; mäns våld mot kvinnor och brottsförebyggande arbete.

TIPS PÅ LOKALA AKTIVITETER

- Effektiv och regelbunden tillsyn enligt alkohol-, tobaks- och e-cigarettlagen.
- Kontrollköp för folköl, tobak och e-cigarett.
- Tillsynssamverkan mellan kommun och polis.
- Regelbunden tillsyn av skolgårdar och andra rökfria miljöer.
- Erbjuder regelbundna utbildningar i Ansvarsfull alkoholservice och Krogar Mot Knark.
- Utbildning i ansvarsfull tillståndsgivning för nya nämndpolitiker.
- Genomföra ISAK-tillsyn.
- Sociala insatsgrupper.

REGIONALA PRIORITERINGAR

- Förebyggande arbete för rökfria miljöer.
- Utveckla det förebyggande tillsynsarbetet.
- Samverkansforum mellan Polismyndigheten, Skatteverket, länets kommuner, Tullverket, Åklagarmyndigheten och Länsstyrelsen kring arbetet mot illegal handel av alkohol och tobak.

”

För att skydda barn och unga från tobaksbruk är kommunens tillsyn av tobak och rökfria miljöer en viktig insats.

Delmål

2

Antalet barn och unga som börjar använda narkotika, dopningsmedel och tobak, eller debuterar tidigt med alkohol, ska successivt minska.

Insatsområde

En hälsofrämjande skola utifrån elevers olika förutsättningar och behov

Generella skyddsfaktorer har stor betydelse för barns psykiska hälsa inklusive bruk av ANDT. En trygg skolmiljö med väl fungerande undervisning samt en förebyggande och hälsofrämjande elevhälsa är av stor vikt för barns och ungas hälsoutveckling. Genom både sitt kunskaps- och värdegrundsuppdrag kan skolan bidra till det förebyggande arbetet med ANDT. Att erbjuda skolor i länet stöd och kunskap för en hälsofrämjande skola är av stor betydelse då skolan är en arena som når alla barn och unga.

Länsstyrelsen har uppdraget att stödja kommuner, landsting, regioner och andra föräldraskapsstödjande aktörer i att utveckla ett kunskapsbaserat, samordnat, långsiktigt och i huvudsak universellt stöd i föräldraskapet till föräldrar med barn upp till 18 år.

Insatsområde

Effektivt arbete mot langning av alkohol och tobak

Föräldrar har en viktig roll som goda förebilder, och påverkar sina tonåringar genom en tydlig förväntan och attityd mot ungas användande av alkohol. Även äldre syskon och kamrater har en viktig roll att inte förse unga med alkohol. Att motverka langning till ungdomar i länet är en fortsatt viktig insats för att uppnå målet - att skjuta upp alkoholdebuten.

TIPS PÅ LOKALA AKTIVITETER

- Antilångningsinsatser riktat till vuxna och unga vuxna gällande alkohol.
- Arbeta för hälsofrämjande skolor.
- Arbeta för rökfria skolgårdar och tobaksfri skoltid.
- Strukturerade och temafyllda föräldramöten.
- Anlita folktandvården i skolans tobaksförebyggande arbete.
- Alkohol- och drogfria miljöer för barn och unga.
- Aktuella, förankrade, politiskt antagna ANDT-policys/program och handlingsplaner.
- Målgruppsanpassat föräldraskapsstöd tillgängligt för vårdnadshavare med barn i alla åldrar.
- Inkludera unga i det förebyggande arbetet.
- Samverka med idéburna organisationer för att stimulera till drogfria aktiviteter och verksamheter.
- Föreningar i kommunen har en ANDT-policy för att få föreningsbidrag.

REGIONALA PRIORITERINGAR

- Erbjud skolor att utveckla och integrera ANDT-frågorna i undervisningen för att bidra till en hälsofrämjande skola.
- Informations- och antilångningsinsatser gällande alkohol och tobak.

”

Genom både sitt kunskaps- och värdegrunds-
uppdrag kan skolan bidra till det förebyggande
arbetet med ANDT.

Delmål

3

Antalet kvinnor och män samt flickor och pojkar som utvecklar skadligt bruk, missbruk eller beroende av alkohol, narkotika, dopningsmedel eller tobak ska successivt minska.

Insatsområde

Uppmärksamma och förebygga ANDT-relaterad ohälsa bland kvinnor och män samt flickor och pojkar inom hälso- och sjukvården, socialtjänsten och inom andra arenor

Genom att tidigt upptäcka och ge stöd för att förändra skadliga och riskabla levnadsvanor kan samhället bidra till att förhindra att individer, familjer och andra närstående skadas, men också till en mer hållbar samhällsutveckling. Tidig upptäckt av ANDT-relaterad problematik kan också utgöra en viktig faktor för att minska skillnader i hälsa.

Samverkan mellan Polisen, länets kommuner och Länsstyrelsen syftar till att sänka berusningsdrickandet och minska risken för alkoholrelaterat våld i samband med studentfester. Vidare syftar samverkan på lång sikt till att skapa hållbara normer och värderingar hos nyblivna krogbesökare.

Insatsområde

Dopningsförebyggande arbete inom motionsidrotten

En viktig prioritering inom dopningsområdet är att arbeta för att förebygga användningen av anabola androgena steroider och andra dopningspreparat inom motionsidrotten. I länet finns en regional samverkansgrupp för det dopningsförebyggande arbetet. Den regionala samverkansgruppen syftar till att vara sammankallande aktör för de lokala nätverken som arbetar dopningsförebyggande, sprida kunskap om dopningspreparat, kosttillskott och dess konsekvenser, invitera lokala behov av utbildningsinsatser samt erfarenhetsutbyte.

TIPS PÅ LOKALA AKTIVITETER

- Arbeta för tobaksfria arbetsplatser.
- Ställa sig bakom Tobacco Endgame³³.
- Rikta friskvårdsbidrag till träningsanläggningar som arbetar dopningsförebyggande.
- Tipsa föreningar, föräldrar och allmänhet att vända sig till träningsanläggningar som arbetar dopningsförebyggande.
- Kompetensutveckla personalansvariga kring ANDT.

³³ Opinionsbildningsprojekt som syftar till att få till stånd ett politiskt beslut om en plan för ett rökfritt Sverige 2025. Region Gävleborg och Länsstyrelsen Gävleborg har tagit beslut och ställt sig bakom Tobacco Endgame.

REGIONALA PRIORITERINGAR

- Samverkan mellan Polismyndigheten, Distriktsidrottsförbundet, länets kommuner, Högskolan i Gävle, Region Gävleborg och Länsstyrelsen kring dopningsförebyggande arbete riktat till motionsidrotten.
- Samverkan mellan Polismyndigheten, länets kommuner och Länsstyrelsen med förebyggande arbete kring studentfriandet.
- Samverkan mellan Polismyndigheten, Högskolan i Gävle, Gefle studentkår, Gävle kommun och Länsstyrelsen i ANDT-frågor rörande högskolestudenter.

”

Samverkan mellan Polisen, länets kommuner och Länsstyrelsen syftar till att sänka berusningsdrickandet och minska risken för alkoholrelaterat våld i samband med studentfester.

Delmål

4

Kvinnor och män samt flickor och pojkar med missbruk eller beroende ska utifrån sina förutsättningar och behov ha ökad tillgänglighet till vård och stöd av god kvalitet.

Insatsområde

Samverkan mellan hälso- och sjukvård och socialtjänst samt med andra aktörer för en sammanhållen vård utifrån kvinnors och mäns samt flickors och pojkars specifika förutsättningar och behov

Inom ANDT-strategins ram är det väsentligt att det sker ett fortsatt utvecklingsarbete som bidrar till lättillgänglig vård och behandling av god kvalitet. En grupp med samsatta behov och som inte sällan hamnar i en särskild utsatthet, är personer med samsjuklighet, det vill säga personer med både beroendesjukdom och psykisk ohälsa. Huvudmännen bör sträva efter att ge en jämlik och jämställd vård och behandling.

Insatsområde

Insatser för att nå kvinnor och män samt flickor och pojkar i en socialt och hälsomässigt utsatt situation till följd av missbruk eller beroende

Många personer har en komplex problematik och behöver samordnade insatser. Ett helhetsperspektiv utifrån personens hela livssituation är därför en viktig utgångspunkt. Detta kräver ett väl fungerande samarbete mellan berörda aktörer.

TIPS PÅ LOKALA AKTIVITETER

- Använda kunskapsbaserade metoder:
  - MI (Motiverande samtal).
  - MET (Motivationshöjande behandling).
  - AUDIT (Alcohol Use Disorders Identification Test)
  - DUDIT (Drug Use Disorders Identification Test).
- En utvecklad samverkan mellan kommunen och brukarorganisationer.
- Kompetensutveckla personalansvariga gällande tidig upptäckt av ANDT.
- Använda Socialstyrelsens Öppna jämförelser för att ta del av lokal och regional statistik.

REGIONALA PRIORITERINGAR

- En stärkt samverkan och utveckling mellan hälso- och sjukvård och socialtjänst samt med andra aktörer är ett utvecklingsområde.
- Följa utvecklingen av lättillgängliga arenor för hälsofrämjande och förebyggande arbete för personer med missbruk och beroendeproblematik.

”

Huvudmännen bör sträva efter att ge en jämlik och jämställd vård och behandling.

Delmål

5

Antalet kvinnor och män samt flickor och pojkar som dör och skadas på grund av sitt eller andras bruk av alkohol, narkotika, dopningsmedel eller tobak ska minska.

Insatsområde

Strategiskt och långsiktigt arbete för att motverka narkotikarelaterad dödlighet bland kvinnor och män samt flickor och pojkar

Den narkotikarelaterade dödligheten är hög i Sverige. Vilket är oroande och måste tas på stort allvar. NPS säljs i en ökande takt på den svenska marknaden. Flera av substanserna har orsakat svåra sjukdomstillstånd och har även påträffats vid obduktion av döda personer, även i Gävleborg. Omfattningen av NPS är fortfarande låg i förhållande till redan kända narkotiska preparat, men det finns risk att bruket av NPS kan öka och orsaka fler dödsfall.

För att motverka den ökande narkotikarelaterade dödligheten kan det vara motiverat att huvudmännen utvecklar sina insatser för att bättre fånga upp personer i riskzon, motivera och erbjuda attraktiva och lättillgängliga stöd- och behandlingsinsatser.

Insatsområde

Insatser för att motverka trafikrelaterade skador och dödsfall till följd av alkohol- och narkotikabruk

Insatser som genomförs inom ANDT-området för minskat alkohol- och narkotikabruk har stor betydelse och påverkan även för trafikområdet. Gävleborg har startat arbetet med att utveckla metoden SMADIT som syftar till att individer misstänkta för alkohol- och drograttfylleri så snabbt som möjligt, helst inom 48 timmar, ska få möjlighet att komma i kontakt med socialtjänst och/eller beroendevård.

TIPS PÅ LOKALA AKTIVITETER

- Utveckla SMADIT-samverkan
- Öka skolelevs kunskap om sambandet mellan alkohol och trafik
- Använda kunskapsbaserade metoder:
  - Ansvarsfull alkoholserving
  - Krogar mot knark
  - SMADIT
  - 100 procent ren hårdträning

REGIONALA PRIORITERINGAR

- En stärkt samverkan och utveckling mellan huvudmännen för att fånga upp personer i riskzon på grund av sitt eller andras bruk av ANDT är ett utvecklingsområde.
- Utvecklad samverkan mellan Polismyndigheten, Kriminalvården, Trafikverket, Region Gävleborg, länets kommuner och Länsstyrelsen mot alkohol och droger i trafiken.

”

Flera av substanserna har orsakat svåra sjukdomstillstånd och har även påträffats vid obduktion av döda personer.

SPEL OM PENGAR

Missbruk av spel om pengar

Från 1 januari 2018 jämställdes spelproblem med alkohol och droger i socialtjänstlagen (SOL) och hälso- och sjukvårdslagen (HSL), vilket innebär ett ökat ansvar för kommuner och landsting/regioner. Även Länsstyrelsen har ett uppdrag av regeringen att stödja kommuner och landsting när det gäller deras utökade ansvar för problem med spel om pengar.

Spelmissbruk kostar samhället stora pengar och orsakar lidande och ekonomiska problem för den drabbade. Människor med spelproblem återfinns i alla samhällsgrupper, men utsatta grupper drabbas proportionellt sett hårdare. Folkhälsomyndighetens undersökningar visar att det finns ett tydligt samband mellan alkoholkonsumtion och spelproblem. Ungefär 2 procent i åldrarna 16–84 har ett problemspelande, vilket motsvarar ungefär 134 000 personer. Av dessa har drygt 30 000 allvarliga problem. Spelproblem innebär ofta även problem för anhöriga. Nära var femte person i Sverige (drygt 18 procent) uppger att de är närstående till någon som har eller har haft spelproblem³⁴.

Regionala och kommunala insatser

Lagändringen innebär ett ökat ansvar för kommuner och landsting/regioner. Det innebär att kommuner och landsting/regioner blir ålagda att förebygga spelproblem. De ska också erbjuda stöd och behandling till personer som har allvarliga problem med spel om pengar. Det ställs även ett ökat krav på regionen och kommunerna att samarbeta kring frågan³⁵. Länsstyrelserna ska stödja huvudmännen när det gäller deras utökade ansvar för spelmissbruk enligt lagändringarna när det gäller spelmissbruk.³⁶

Nationell samordning

Folkhälsomyndigheten har ett regeringsuppdrag att verka för nationell samordning när det gäller åtgärder om spel om pengar. Målet med den nationella samordningen är att bidra till att minska de negativa konsekvenserna av spel om pengar genom att erbjuda ett samordnat, effektivt och behovsanpassat kunskapsstöd på nationell nivå³⁷.

³⁴ FoHM:s kunskapsstöd "Spelproblem – hur vanligt är det?"

³⁵ Regeringens proposition "Samverkan om vård, stöd och behandling mot spelmissbruk".

³⁶ Regleringsbrev för budgetåret 2018 avseende länsstyrelserna.

³⁷ www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/alkohol-narkotika-dopning-tobak-och-spel-andts/spel/

134 000

personer i åldern 16–84 har ett problemspelande vilket motsvarar ungefär 2 procent av Sveriges befolkning.

REGIONALA PRIORITERINGAR

- Arbeta fram en fungerande struktur för att förebygga och behandla spelproblematik.
- Få en aktuell överblick över läget i länet när det gäller spel om pengar.

30 000

personer har **allvarliga problem**
med spelande i Sverige.

18

 procent

uppger att de är närstående till någon som har eller har haft spelproblem.

”

En gemensam utgångspunkt för den fortsatta utformningen av hela ANDT-politiken är rätten för var och en att ha bästa möjliga fysiska och psykiska hälsa.

Hälsoklyftorna

mellan olika socioekonomiska grupper är tydliga när det gäller hälsoproblem orsakande av ANDT.

”

Folkhälsan är inte endast ett mål och resultat av välfärdspolitiken utan även ett medel för och investering i utveckling och tillväxt i samhället.

Länsstyrelsen Gävleborg ansvarar för att beslut från riksdag och regering genomförs samt att samordna den statliga verksamheten i länet. Vi är en kunskapsorganisation som arbetar tvärsektionellt med flera olika sakfrågor från landsbygdsutveckling, miljömålen, biologisk mångfald och djurskydd till flykting- och integrationsfrågor, hållbar samhällsplanering och krisberedskap.

Vår värdegrund bygger på tre ord, handlingskraft, professionalitet och förståelse och ska genomsyra allt vi gör på alla nivåer.

Länsstyrelsen
Gävleborg